

Michal Večeřa (Masarykova univerzita)

Elektafilm uvádí Vlastu Buriana

*Financování hraných filmů s více jazykovými verzemi
v Československu v 1. polovině 30. let*

První polovina 30. let 20. století je období, kdy se začal rychlým tempem rozšiřovat zvukový film. Nová technologie si prakticky okamžitě získala velkou popularitu mezi diváky, zároveň ale přinesla řadu změn a komplikací. Producenti hraných filmů se museli vyrovnávat s náhlým nárůstem výrobních nákladů a současně se jim kvůli nově vzniklým jazykovým bariérám výrazně snížily šance na úspěch při prodeji publiku, jež hovoří jiným jazykem, než byl ten, ve kterém filmy vznikaly.¹⁾ Pokud se podnikatelé chtěli i nadále věnovat výrobě, museli hledat další možné zdroje financování, spoléhat na propojení produkce s distribucí a snažit se překonat omezení v exportu.²⁾

Česká filmová výroba naplňuje charakteristiky připisované kinematografiím malého národa. Dánská historička Mette Hjortová tento pojem definuje na základě tří vlastností — velikosti populace, kterou můžeme vidět i jako počet potenciálních zákazníků s kupní silou nezaručující produkci hraných filmů dostatečný odbyt, dominance zahraničních filmů v distribuci a jazykové bariéry.³⁾ Při bližším pohledu na českou kinematografii 30. let vidíme, že se průměrný rozpočet hraného filmu obvykle pohyboval mezi 750 000–900 000 korunami,⁴⁾ ale zisky z distribuce obvykle dosahovaly pouhých 500 000 korun. Většina hrané produkce proto mířila ke ztrátě.⁵⁾ Z toho následně vyplývá otázka, proč se filmy vůbec natáčely a jakým způsobem byly financovány. Získávali podnikatelé finance z vlastních zdro-

1) České filmy se v druhé polovině 20. let objevovaly v německé a rakouské distribuci, na začátku následujícího desetiletí z ní ale téměř zmizely. *Filmkurier — Tageszeitung* (1924–1930); Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství I. Zvukové období 1929–1934*. Praha: Čefis 1935, s. 27–32.

2) Ivan Klimeš, Jazykové verze českých filmů a filmový průmysl v ČSR ve 30. letech. *Iluminace* 16, 2004, č. 2, s. 62.

3) Mette Hjort, *Small Nation, Global Cinema*. Minneapolis: University of Minnesota 2005, s. ix.

4) Petr Szczepanik, *Konzervy se slovy. Počátky zvukového filmu a česká mediální kultura 30. let*. Praha: Host 2009, s. 35.

5) Petr Szczepanik, c. d., s. 39–41.

jů, prostřednictvím bankovních úvěrů nebo nějakým jiným způsobem? Petr Szczepanik v knize *Konzervy se slovy* uvádí, že při financování hrál významnou roli prodej ještě nehotového filmu mimo oblast a posléze v distribuci uplatnění prodejní metody nazývané českými podnikateli jako „navěšování“.⁶⁾

Následující text zkoumá zmíněné problémy na příkladu čtyř filmů s komikem Vlastou Burianem, natočených společností Elektafilm v letech 1930–1932 ve dvou nebo případně ve třech jazykových verzích. Ředitel společnosti Josef Auerbach⁷⁾ v obecné podobě popsal vlastnosti úspěšného filmu už v anketě časopisu *Film* v prosinci 1923. Podle jeho názoru 1) mělo být obsazeno několik mezinárodně známých herců, 2) měla se zajistit účast zahraničního zkušeného režiséra a 3) hlavní slovo a dohled nad výrobou měl získat finančník.⁸⁾ Přestože Auerbachův výrok pochází už z němé éry, snahu o dodržování nastavených kritérií můžeme rovněž pozorovat u jím vyprodukovaných filmů ze 30. let. Angažování Vlasty Buriana lze vnímat jako snahu o obsazení představitele schopného sehrát svou roli v českém i německém jazyce.⁹⁾ Hlavní pozornost této studie se upírá na způsoby financování produkce, významnou roli předprodeje a specifické způsoby distribuce. Pro analýzu zvoleného případu je navíc nezbytné sledovat vazby Elektafilmu na domácí i zahraniční obchodní partnery,¹⁰⁾ jejichž účast zajišťovala přístup k dalším potenciálním odbytištím.¹¹⁾

-
- 6) Jedná se o obdobu metody „block booking“, běžně používané hollywoodskými studií. Při navěšování půjčovna obvykle společně s jedním atraktivnějším filmem donutila kino ke koupi několika méně zajímavých titulů. Petr Szczepanik, c. d., s. 43, 77–79.
 - 7) Josef Auerbach (1885–1969) byl filmovým producentem narozeným původně na území dnešního Polska. V českých zemích se ve spojení s kinematografií jeho jméno objevuje poprvé v roce 1919, kdy začal pracovat pro půjčovnu Moldaviafilm. Už v roce 1922 lze doložit, že pracoval jako obchodní ředitel při dojednávání dovozu filmů pro společnost Elektafilm. Protokol ze schůze jednatelů Elektafilmu, 14. 11. 1922, 4. 1. 1923. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL1, inv. č. 1; Jiří Havelka – Elmar Klos, *Kdo byl kdo v československém filmu před r. 1945*. Praha: ČSFÚ 1979, s. 11.
 - 8) Josef Auerbach, Deset otázek (anketa). *Film* 3, 1923, č. 23–24 (31. 12.), s. 3.
 - 9) Vlasta Burian ovládal němčinu díky tomu, že pocházel z Liberce, který se nacházel v německy mluvícím pohraničí. Český film: Herci a herečky — Vlasta Burian, dostupné online: <<http://libri.cz/database/film/heslo/484>>, [cit. 1. 10. 2019].
 - 10) V archivních pramenech se střídavě objevují částky v různých měnách. U jednotlivých částek jsou uvedeny přepočty na československou korunu provedené podle průměrné hodnoty pro rok 1931, který je uvedený ve *Statistické ročenke republiky Československé*. Výjimku tvoří 1) rakouský šilink, jehož kurz byl jako jediný explicitně uvedený ve zkoumaných archivních materiálech, a 2) u údajů pro marku z roku 1935 je využit průměrný kurz za rok 1935 a leden–září 1936 z pozdějšího vydání ročenky. Anon., *Statistická ročenka republiky Československé*. Praha: Orbis 1934, s. 157; Tamtéž; Anon., *Statistická ročenka republiky Československé*. Praha: Orbis 1937, s. 157; Protokol ze schůze správní rady, 15. 12. 1931. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.
 - 11) Taková strategie při využívání filmů s více jazykovými verzemi se neuplatňovala jen v československé kinematografii, ale i jinde — například v Nizozemí, Švédsku nebo Finsku. Multi-language versions, dostupné online: <<https://www.eyefilm.nl/en/collection/film-history/article/multi-language-versions>>, [cit. 1. 10. 2019]; Henry Bacon (ed.): Aneli Lehtisalo, Exporting Finnish Films. In: Henry Bacon (ed.): *Finnish Cinema. A Transnational Enterprise*. Londýn: Palgrave Macmillan 2016, s. 123.

Elektafilm a financování filmové výroby na počátku 30. let

Přestože filmy natočené Elektafilmem mezi lety 1930 a 1939 patřily mezi komerčně relativně úspěšnou část dobové produkce,¹²⁾ jejich obchodní výsledek z distribuce se obvykle nacházel ve ztrátě.¹³⁾ Jak ale zástupci společnosti dosáhli stability a jak financovali své výrobní aktivity? Pro financování produkce využíval Elektafilm větší počet zdrojů, přičemž mezi ty hlavní patřily zisky z půjčování,¹⁴⁾ prodej filmů ještě před dokončením, bankovní úvěry nebo podíl na zisku pro další zainteresované firmy a osoby.

Zapojení půjčoven do výroby představuje jeden z faktorů, které napomohly stabilizaci hrané filmové produkce v českých zemích. Ve 30. letech se jen zřídka objevil výrobce, jenž by zároveň nebyl distributor nebo alespoň nějakým způsobem napojený na některou z existujících půjčoven.¹⁵⁾ Zisky z prodeje jiných filmů se mohly využít přímo pro výrobu nebo k pokrytí případné finanční ztráty. U půjčoven zapojených do filmové produkce tvořila výroba jen menší část aktivit, řada z nich v průběhu celých 30. let natočila pouze jeden až dva filmy, jinak se věnovaly především prodeji.¹⁶⁾ Elektafilm můžeme ve sledovaném období označit za jednoho z nejvýznamnějších distributorů, každoročně uvedl na trh větší počet filmů než většina ostatních českých půjčoven — více filmů pravidelně dovážely jen některé české filiálky amerických studií.¹⁷⁾ Ze 170 snímků uvedených na trh za celé období Elektafilmem jich 32 bylo vlastní výroby, za rok tedy průměrně asi čtyři tituly vlastní výroby vůči 21 dovezeným.¹⁸⁾

Vedle základu v distribuci nelze pominout ani roli prodeje filmů ještě před jejich dokončením. Filmy se předem běžně prodávaly majitelům kin, aby se mohla vyinkasovat záloha, jež pak sloužila jako částečné krytí výrobních nákladů.¹⁹⁾ Článek „Finanční středisko čs. kinematografie“ otištěný ve *Filmovém kurýru* v roce 1934 tvrdí, že si podnikatel (a ob-

12) C. A. K. POLNÍ MARŠÁLEK se roku 1930 v premiéře nepřetržitě promítal 22 týdnů, film *TO NEZNÁTE HADIMRŠKU* (1931) se o rok později udržel na programu premiérových kin 14 týdnů a *LELÍČEK VE SLUŽBÁCH SHERLOCKA HOLMESA* (1932) v roce 1932 celých 17 týdnů. Petr Szczepanik, c. d., s. 250–251, 315–321.

13) Petr Szczepanik, c. d., s. 41.

14) Koncem každého roku převáděl Elektafilm část zisků do „zvláštního rezervního fondu“. Zpráva o obchodním roce 1929. NFA, f. Elekta a. s., k. 2, sign. I/c, inv. č. 22.

15) Na konci 20. let vidíme i společnosti, jejichž úspěch nestál především na distribuci, ale na rozšiřování aktivit v horizontálním směru. Největším výrobcem byl na konci 20. let Elekta-Journal, jenž vyráběl kromě hraných snímků i celou řadu nonfikčních; mezi nimi týdeník Elekta-Journal. Michal Večeřa, *Na cestě k systematické filmové výrobě. Rozvoj produkčního systému v českých zemích mezi lety 1911–1930*. Disertační práce. Brno: Masarykova univerzita 2019, s. 132–133.

16) Srov. Michal Večeřa, *Vztah kinematografického centra a periferie. Závislost brněnského filmového podnikání na Praze a Vídni*. In: Lucie Česálková – Pavel Skopal (eds.), *Filmové Brno. Dějiny lokální filmové kultury*. Praha: NFA 2016, s. 130, 135.

17) Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství v letech 1929–1934*. Praha: Čefis 1935, s. 123–124, 126, 128, 130, 132, 134; Jiří Havelka, *Československé filmové hospodářství 1935*. Praha: Nakladatelství Knihovny Filmového kurýru 1936, s. 25–27; Jiří Havelka, *Československé filmové hospodářství 1936*. Praha: Nakladatelství Knihovny Filmového kurýru 1937, s. 32–33; Jiří Havelka, *Československé filmové hospodářství 1937*. Praha: Nakladatelství Knihovny Filmového kurýru 1938, s. 51, 55; Jiří Havelka, *Československé filmové hospodářství 1938*. Praha: Nakladatelství Knihovny Filmového kurýru 1939, s. 32, 36.

18) Uvedený počet filmů zahrnuje i jazykové verze. Jiří Havelka, *Čs. filmové hospodářství v letech 1929–1934*, s. 123–124, 126, 128, 130, 132, 134; Protokol o schůzi správní rady, 4. 2. 1932. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2; Petr Szczepanik, c. d., s. 39–41.

19) Petr Szczepanik, c. d., s. 43–44.

vykle zároveň majitel půjčovny) „vypůjčí od některého z majitelů velkých premiérových kin v Praze, jemuž zadá premiéru“.²⁰⁾ Když společnost zadala snímek v premiérovém kině, začali pak údajně její zástupci shánět ještě další závazné objednávky, a kde jen to šlo, ihned vybírali zálohu. Pokud neměl výrobce ani poté dostatek peněz, mohl mu provozovatel ateliérů, v první polovině 30. let nejčastěji AB Miloše Havla, poskytnout pomoc v podobě odkladu na nájemném za ateliér.²¹⁾ Kromě uplatnění v rámci domácího prodeje majitelům kin se podobná praxe uplatňovala i při prodeji zahraničnímu distributorovi.²²⁾ V neposlední řadě pak mohl být do produkce finančně zainteresovaný některý z autorů — obvykle formou podílu na zisku výměnou za to, že se vzdal práva na pevně stanovený honorář.²³⁾

Filmy vyrobené v českých zemích ve 30. letech zaujímaly jen malý podíl na celkovém počtu titulů uvedených v kinech, nejpočetnější byly tituly americké a německé provenience.²⁴⁾ Na druhou stranu si ale české filmy získaly mezi diváky popularitu a toho se distributoři při prodeji snažili využít již zmíněným navěšováním. České filmy se v pozici těch žádanějších prokazatelně objevovaly přibližně od poloviny 20. let, kdy se půjčovny spolu s nimi snažily prodat vždy i několik zahraničních titulů.²⁵⁾ Přestože tuto metodu Ministerstvo průmyslu, obchodu a živností v roce 1931 zakázalo, používala se i nadále, a to nejen ze strany Elektafilmu. Podle zápisu ze schůze Ústředního svazu kinematografů v ČSR konané 9. dubna 1936 žádal Elektafilm při prodeji jednoho českého odebrání dalších čtyř filmů.²⁶⁾ Zvláštní roli v obchodním uplatnění měly ve firemních plánech dobových společností filmy s více jazykovými verzemi, které zvyšovaly prodejní potenciál pro zahraničí.

Jazykové verze českých filmů

Filmy s více jazykovými verzemi představovaly mezi lety 1930 a 1938 více než 13 % celé hrané produkce, z 296 titulů jich mělo více jazykových variant 39.²⁷⁾ Na 12 z nich, tedy téměř na třetinu, se jako producent podílel Elektafilm nebo jeho dceřiná společnost Slaviafilm. Při výrobě většiny snímků, u nichž se plánovalo více jazykových verzí, používal Elektafilm podobnou strategii — nevyráběl je jako samostatný výrobce, ale získával pro jejich natáčení obchodního partnera, který už byl etablovaný na cílovém trhu.²⁸⁾ V případě an-

20) Anon., Finanční středisko čs. kinematografie. *Filmový kurýr* 8, 1934, č. 15 (13. 4.), s. 1.

21) Petr Szczepanik, c. d., s. 37–39.

22) Kartotéka prodeje filmů do ciziny, 1930–1942. NFA, f. Elekta a. s., k. 16, sign. V/e, inv. č. 252.

23) V případě produkce filmů s více jazykovými verzemi u Elektafilmu představuje jediný takový případ snímek *EXTASE* (1933). Režisér Gustav Machatý měl získat podíl ze zisků z distribuce. Jiří Horníček, *Gustav Machatý. Touha dělat film*. Brno: Host 2011, s. 130–132; Petr Szczepanik, c. d., s. 37–39.

24) Jiří Havelka, c. d., s. 78.

25) –ák, Navěšování cizí produkce na české filmy. *Zpravodaj zemského svazu kinematografů v Čechách* 6, 1926, č. 6 (10. 6.), s. 1–2; Na přelomu 10. a 20. let se naopak na atraktivnější tituly z dovozu nabalovaly české filmy. Michal Večeřa, *Rozvoj filmové výroby v českých zemích v desátých letech a na počátku let dvacátých*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita 2010, s. 44.

26) Pro porovnání podle zápisu z téže schůze požadoval Dafa-film při nákupu snímku *SVĚTLO JEHO OČÍ* (1936) po kinech odebrání dalších devíti filmů. Petr Szczepanik, c. d., s. 77–79.

27) Ve zmíněných 39 filmech nejsou započítány tři české jazykové verze natočené americkým studiem Paramount ve francouzských ateliérech v Joinville. Ivan Klimeš, c. d., s. 62.

28) Ivan Klimeš, c. d., s. 67.

gažování bilingvních umělců měly tyto filmy dokonce podobné obsazení. Jen málo herců ale ovládalo více jazyků na dostatečné úrovni, stejní herci v hlavních rolích proto představovali spíše výjimku.²⁹⁾ K přeořazování rolí kromě jazykových důvodů docházelo s úmyslem učinit film atraktivnější pro cílové publikum. U německých verzí se herecký ansámbl často proměnil jen částečně, ke kompletní obměně docházelo především v případech francouzských verzí.³⁰⁾ Podle Ivana Klimeše je navíc možné, že si takto film pořizoval alespoň zdánlivý zahraniční původ, který mu pak pomohl obejít opatření omezování dovozu filmů v cílových zemích.³¹⁾

Ginette Vincendeauová dělí filmy s více jazykovými verzemi na tři kategorie, z nichž dvě jsou relevantní pro českou kinematografii — simultánně natáčené a vyrobené s časovou prodlevou.³²⁾ Jedním z důvodů pro výrobu více jazykových filmů současně byla úspora nákladů, které výrobce dosáhl opakovaným využitím stejných zdrojů (např. stavby v ateliéru, filmový štáb, námět a scénář). U filmů spadajících do druhé skupiny ale nelze kvůli prodlevě mezi oběma verzemi počítat se stejnou měrou úspor. S výjimkou poměrně specifického případu snímku *EXTASE* a dvou německojazyčných titulů³³⁾ docházelo k výrobě filmů s prodlevami obvykle při natáčení francouzských jazykových verzí filmů. Rozhodnutí o jejich výrobě mohlo vycházet z úspěchu ostatních verzí a šance na uplatnění ve Francii prostřednictvím obchodních kontaktů Josefa Auerbacha, jehož společnosti byly zapojené do výroby všech francouzských verzí českých filmů.

Jazykové verze vznikaly jak v rámci jedné společnosti, tak i ve spolupráci s jinými výrobci; prostřednictvím obchodního spojení se zahraničním koproducentem se domácí společnosti snažily zvýšit šance na úspěch v zahraničí. Pro Elektafilm představovala nejčastějšího koproducenta firma Ondra-Lamac-Film založená v Berlíně českým režisérem Karlem Lamačem a herečkou Anny Ondrákovou — společně vyrobili čtyři filmy.³⁴⁾ Vedle Ondra-Lamac-Filmu spolupracoval Elektafilm i s dalšími společnostmi — německým Sonofilmem, francouzskou firmou Gaumont Franco Film Aubert nebo s rakouským Donau-Filmem na snímku *FALEŠNÁ KOČIČKA*.³⁵⁾

29) Výjimky představují Vlasta Burian, Rakušan Rolf Wanka nebo v Berlíně žijící Anny Ondráková. Ivan Klimeš, c. d., s. 68; Eva Urbanová a kol., *Český hraný film II, 1930–1945*. Praha: Národní filmový archiv 1998, s. 263–265.

30) Výjimku z tohoto pravidla tvořila Machatého *EXTASE*. U ní totiž všechny tři jazykové verze (česká, německá, francouzská) vznikaly paralelně a hereckým obsazením se odlišovala pouze francouzská, u které museli tvůrci kvůli výslovné žádosti francouzského koproducenta přeořadit jen dvě role. Jiří Horníček, c. d., s. 130; Ivan Klimeš, c. d., s. 63–64.

31) Ivan Klimeš, c. d., s. 67.

32) Poslední kategorií jsou snímky dvojjazyčné, které v Československu nevznikaly. Ginette Vincendeauová, *Hollywoodský Babylon*. Nástup zvukového filmu a jazykových verzí. *Iluminace* 16, 2004, č. 2, s. 6.

33) Tuto výjimku představovaly německé jazykové verze komedie *FALEŠNÉ KOČIČKY* (1938) a operety *U SVATÉHO ANTONÍČKA*. Nabídky na zfilmování operety, 29. 5. 1936. NFA, f. Elekta a. s., k. 12, sign. V/a, inv. č. 204.

34) Kromě níže popisované spolupráce na filmech s Vlastou Burianem natočili operetu *POLSKÁ KREV* (1934). S touto společností zamýšleli zástupci Elektafilmu na základě Auerbachova referátu vyrábět ve společné produkci i poté, co již neměly vznikat další filmy s Vlastou Burianem z důvodu jeho závazků u Meissnerfilmu. Protokol o schůzi správní rady, 12. 5. 1930, 7. 6. 1934. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2; Databáze Filmový přehled — *POLSKÁ KREV* (1934), dostupné online: <<https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/128399/ondra-lamac-film>>, [cit. 24. 9. 2019].

35) Jednalo se ale o poslední společnou koprodukcii s Donau-filmem, německá verze *FALEŠNÉ KOČIČKY* byla posledním dokončeným filmem této firmy. Armin Loacker, *Objevovala se pod třemi různými názvy —*

Vzhledem k tomu, že německé jazykové verze směly být v Československu promítány pouze v obcích s nadpolovičním podílem německého obyvatelstva, musel s nimi zákonitě při jejich výrobě producent počítat především pro export.³⁶⁾ Jejich vývozem Elektafilm mimo jiné získával nedostatkové valuty potřebné pro nákup zahraničních filmů.³⁷⁾ Dva zvláštní případy mezi snímky s více jazykovými mutacemi představují TANEČEK PANNY MÁRINKY (1936)³⁸⁾ a PORT ARTHUR (1936),³⁹⁾ které vznikly pouze v německé a francouzské jazykové verzi jako exportní artikl.⁴⁰⁾ U prvního jmenovaného přesáhl rozpočet obou jazykových verzí dohromady 3 000 000 korun. Správní rada od něho ale očekávala dobré výdělky, protože již měla na garancích pro francouzskou verzi přislíbeno v přepočtu 794 532 korun.⁴¹⁾ Distribuce německé verze se ujal německý Bavaria-film.⁴²⁾ PORT ARTHUR z produkce Slaviafilmu byl prodán do zahraničí ještě před svým dokončením a očekávané zisky z jeho prodeje měly pokrýt téměř celý rozpočet dosahující 9 690 479 korun.⁴³⁾

Stejně jako byly Elektafilm se Slaviafilmem největšími meziválečnými producenty českých filmů, tak zároveň vyrobily z tehdejších firem nejvyšší počet jazykových verzí — přibližně jednu třetinu z celkového počtu. Při zohlednění kategorií jazykových verzí filmů zmiňovaných v úvodu vidíme, že Elektafilm vyráběl filmy simultánně i s časovou prodlevou; je ovšem nezbytné dodat, že paralelně byly natáčeny německé mluvené verze, zatímco francouzské s prodlevou. Na jazykových verzích svých filmů obě společnosti často spolupracovaly se zahraničními producenty, přičemž v žádném případě nepředstavovaly výjimku mezi domácími subjekty, podobné obchodní kontakty se zahraničím udržovaly i další soudobé filmové výrobny. Na příkladu TANEČKU PANNY MÁRINKY a PORT ARTHURU, u něhož dojednával prodej do zahraničí Josef Auerbach, se znovu potvrzuje výše zmí-

v Rakousku DIE FALSCHER KATZE, v Německu HEIRATEN — ABER WEN? a v Československu VERLIEBTE HERZEN. *Anschluß im ¾-Takt. Filmproduktion und Filmpolitik in Österreich*. Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag Trier 1999, s. 225; Petr Szczepanik, c. d., s. 249–250.

36) Tamtéž, s. 63–64.

37) V době krize pak byl dovoz ze zahraničí ještě zpřísněn omezeními obchodu s devizami, zavedenými československou vládou. Václav Průcha, *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992. 1. díl, období 1918–1945*. Brno: Doplněk 2004, s. 270–271.

38) Německá verze se v distribuci objevila pod názvem HOHEIT TANTZT WALZER, francouzská pak jako VALSE ÉTERNELLE. Ivan Klimeš, c. d., s. 73. Směnný kurz viz Václav Průcha, c. d., s. 211.

39) Snímek se do distribuce dostal v německé verzi jako PORT ARTHUR a ve francouzské byla přidána pomlčka navíc — PORT-ARTHUR. Ivan Klimeš, c. d., s. 74; Podle Norberta Auerbacha sice snímek vznikl v české, anglické a německé verzi, nicméně o výrobě anglické a české verze neexistuje žádný další doklad. Rozhovor s Norbertem Auerbachem vedla Eva Strusková (Praha, 8. 11. 2004). NFA, Sbírka zvukových dokumentů, OS 1015 — 1/3.

40) V katalogu *Český hraný film* se objevuje poznámka, že podle *Catalogue des films français de long métrage 1929–1939* vznikla také česká verze, kterou natočil stejný režisér s herci Václavem Vydrou starším, Karlem Jičínským, Růženou Šlemrovou a Andulou Sedláčkovou. Francouzská jazyková verze filmu pravděpodobně ani nebyla v Československu distribuována, protože ji Jiří Havelka neuvádí v seznamu filmů distribuovaných Elektafilmem. E. Urbanová a kol., *Český hraný film II, 1930–1945*, s. 344–345; Jiří Havelka, *Československé filmové hospodářství 1936*, s. 32–33.

41) V původní měně 600 000 franků.

42) Protokol o schůzi správní rady, 12. 12. 1935, 21. 2. 1936. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2; Kartotéční list snímku HOHEIT TANTZT WALZER (prodej do ciziny). NFA, f. Elekta a. s., k. 16, sign. V/e, inv. č. 252.

43) Původní částka při kurzu 9,69 korun za jednu marku činila 1 000 000 marek. Protokol ze schůze správní rady, 14. 9. 1936. NFA, f. Slaviafilm, k. 1, sign. I/c, inv. č. 13.

něná hypotéza o prodeji ještě nedokončených filmů. Uvedenou praxi dokládají opakovaně dostupné archivní materiály Elektafilmu, přičemž jako nejvhodnější příklad pro jejich podrobnější popis se jeví už několikrát zmiňovaná série filmů s Vlastou Burianem.

Elektafilm a spolupráce s Vlastou Burianem

Elektafilm se v období rané zvukové kinematografie dočkal velkého úspěchu. Filmy, jež natočil ve spolupráci s populárním komikem Vlastou Burianem — C. A K. POLNÍ MARŠÁLEK, TO NEZNÁTE HADIMRŠKU, ON A JEHO SESTRA (1931) a LELÍČEK VE SLUŽBÁCH SHERLOCKA HOLMESA (1932) — se staly ve své době jedněmi z neúspěšnějších. Kromě těchto jmenovaných spolupracoval Vlasta Burian se společností Elektafilm na dalších dvou titulech, které ale vznikly na rozdíl od předešlých pouze v české verzi — na FUNEBRÁKOVÍ a HRDINNÉM KAPITÁNU KORKORÁNOVI (1934). Hypotéze, že účast Vlasty Buriana a Karla Lamače na výrobě filmu mohla pomoci zvýšit jeho atraktivitu, nasvědčuje i skutečnost, že se Elektafilm rozhodl od konkurenčního Fortunafilmu odkoupit rozpracovaný projekt snímku FUNEBRÁK.⁴⁴⁾ O výrobě obou snímků, natož o způsobu jejich financování, se dostupné zdroje zmiňují jen okrajově, a proto se následující kapitola bude zabývat právě čtyřmi výše jmenovanými tituly natočenými v několika jazykových mutacích.⁴⁵⁾ Popularitu filmů s Vlastou Burianem můžeme nepřímou odvozovat od existence dalších titulů s tímto hercem od konkurenčních společností⁴⁶⁾ a vzniku dvou snímků s Burianovým imitátorem Ferry Víškem — ŠENKÝŘKA U DIVOKÉ KRÁSY (1932) a EXEKUTOR V KABARETU (1932).

Poznámka o prvním z výše zmíněných filmů s Vlastou Burianem se objevuje v zápise ze schůze správní rady z května 1930, kde se projednávaly možnosti získání kapitálu potřebného pro jeho výrobu. Současně s tím rada plánovala i nákup dvou nových zvukových filmů — KDYŽ STRUNY LKAJÍ (1930) a „Filosofská historie“.⁴⁷⁾ Celkově měla odhadovaná částka⁴⁸⁾ dosáhnout 2 950 000 korun, z toho 2 000 000 měla spotřebovat samotná výroba české a německé verze C. A K. POLNÍHO MARŠÁLKA.⁴⁹⁾ Zástupci Elektafilmu hodlali z vlastních zdrojů využít finance uložené na bankovních kontech pouze v hodnotě 394 780 ko-

44) V době, kdy Elektafilm natáčel LELÍČKA VE SLUŽBÁCH SHERLOCKA HOLMESA, začala výrobu FUNEBRÁKA připravovat společnost Fortunafilm. Elektafilm se ale rozhodl jeho výrobu převzít a vyplatil Fortunafilmu odstupné ve výši 10 000 korun. Protokol o schůzi správní rady, 20. 2. 1932. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

45) Protokol o schůzi správní rady, 2. 3. 1934, 18. 5. 1934, 7. 6. 1934. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

46) Jednalo se o filmy POBOČNÍK JEHO VÝSOSTI (1933) a HRDINA JEDNÉ NOCI (1935). Eva Urbanová a kol., *Český hraný film II, 1930–1945*, s. 89–90, 111–112, 256–257, 335–336.

47) Z natáčení „Filosofské historie“ nakonec sešlo údajně kvůli tomu, že historické objekty v Litomyšli příliš změnily svůj vzhled od doby, v níž se měl děj filmu odehrávat. Anon., „Filosofská historie“. *Český filmový zpravodaj* 10, 1930, č. 23 (31. 5.), s. 4.

48) Německá verze vznikla pod názvem DER FALSCHER FELDMARSCHALL. Ivan Klimeš, c. d., s. 70; Propočty předpokládaných výdajů a možností jejich krytí jsou provedeny pro všechny tři snímky dohromady a nelze je na základě dostupných údajů od sebe oddělit. V zápisu ze schůze správní rady je snímek KDYŽ STRUNY LKAJÍ zmíněn pod názvem „Slovanská melodie“. Protokol o schůzi správní rady, 5. 11. 1929. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

49) Finální rozpočet nakonec překročil plánované 2 000 000 korun, ještě před koncem natáčení dosavadní

run, pro zbytek chtěli získat krytí jiným způsobem; počítalo se s krytím nákladů prostřednictvím existujících pohledávek u obchodních partnerů ve výši 1 100 000 korun. Současně se plánováním financování už v dubnu 1930 vyjednávaly dohody o prodeji do zahraničí — berlínský Südfilm přislíbil 1 161 156 korun,⁵⁰⁾ vídeňská firma S. Barthello 22 500 korun a dalších 3 825 korun⁵¹⁾ měl Elektafilm získat od záhřebské společnosti Jugofilm. Zmíněné částky Elektafilm prokazatelně vyinkasoval ještě před dokončením filmu na přelomu července a srpna 1930.⁵²⁾ Pro zvýšení šance na prodej se Elektafilm od počátku snažil získat koproducenta, přičemž původně se uvažovalo nad berlínským Südfilmem, který ale odmítl přímou účast na jeho výrobě. Nakonec se výrobcem německé jazykové verze stal Ondra-Lamac-Film. Jejího majitele Karla Lamače vnímali zástupci Elektafilmu jako jediného českého režiséra, jehož jméno potenciálně mohlo mít za hranicemi Československa jistou váhu, a zároveň šlo o filmaře, jemuž nečinilo problém natáčet v českém i německém jazyce.⁵³⁾

První zprávy o natáčení ateliérových scén pochází z 5. srpna, kdy *Polední list* uveřejnil zmínku o natáčení filmu v souvislosti s osobou Gustava Machatého, který se vyskytl u natáčení a dostal se do konfliktu se zástupcem Ondra-Lamac-Filmu Arthurem Hohenbergem.⁵⁴⁾ Produkční fáze skončila v první polovině září 1930, kdy se dokončovalo natáčení některých exteriérových jezdeckých scén. Elektafilm následně ještě nehotový film předvedl zástupci německého distributora Südfilmu, jenž na základě nadšených reakcí vyplatil výše zmiňovanou zálohu ve výši 1 161 156 korun.⁵⁵⁾ Rok po české a německé verzi vznikla v produkci pařížské společnosti Standard ještě francouzská. Oproti předešlým verzím se na ní Elektafilm produkčně nepodílel a francouzský výrobce ji natočil ve vlastní režii. Z původního štábu na francouzské verzi prokazatelně pracovali již jen režisér Karel Lamač s kameramanem Otto Hellerem, celé herecké obsazení se oproti oběma ostatním verzím lišilo.⁵⁶⁾

vynaložené náklady bez započítání licenčních poplatků pro společnost Tobis činily 1 930 000 korun. Protokol o schůzi správní rady, 4. 9. 1930. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

50) Původní částka před přepočtem činila 145 000 marek.

51) Původní částka činila 5 000 šilinků od S. Barthello a 850 šilinků od Jugofilmu. Při kurzu 4,50 Kč za jeden rakouský šilink by celková částka zaplacená Elektafilmem činila cca 810 000 korun. Kurz byl platný v prosinci 1931, informace aktuální pro prosinec 1930 se bohužel v dostupných zdrojích nenalézají. Protokol ze schůze správní rady, 15. 12. 1931. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

52) Kartotéční list snímku C. A. K. POLNÍ MARŠÁLEK (prodej do ciziny). NFA, f. Elekta a. s., k. 16, sign. V/e, inv. č. 252; Protokol o schůzi správní rady, 12. 9. 1930. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

53) Protokol o schůzi správní rady, 12. 5. 1930, 7. 6. 1934. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

54) Anon., Policie zakročuje mezi herci v atelieru „A-B“ filmu. *Polední list* 4, č. 216, s. 1; Arthur Hohenberg působil u filmů vyráběných v koprodukci s Ondra-Lamac-Filmem jako vedoucí výroby (německá periodika používají termín „Produktionsleitung“). Anon., „Polská krev“ na Barrandově. *Filmová politika* 1, 1934, č. 27 (10. 8.), s. 4; Anon., Vlasta Burian in Untergeschäftsaufsicht. *Internationale Filmschau* 13, 1931, č. 7 (31. 7.), s. 28; Anon., Vlasta Burian und Roda Roda in dem größten lustspiel dieser Saison K. und K. Feldmarschall. *Internationale Filmschau* 12, 1930, č. 8 (31. 8.), s. 33.

55) Protokol o schůzi správní rady, 4. 9. 1930. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

56) Kartotéční list snímku C. A. K. POLNÍ MARŠÁLEK (prodej do ciziny). NFA, f. Elekta a. s., k. 16, sign. V/e, inv. č. 252; Na scénáři sice podle katalogu *Český hraný film* pracoval také Václav Wasserman, ale není jisté, zda nebyl pouze autorem českého scénáře a překlad do francouzštiny zajistili Francouzi Richard Arvey a René Pujol. Podobné údaje jsou uvedeny u německé verze, kde jsou jako scenáristé uvedeni Václav Wasserman, Richard Arvey a herecký představitel maršálka Alexander Roda-Roda. Eva Urbanová a kol., *Český hraný film II, 1930–1945*, s. 49–51.

Zástupci společnosti patrně důvěřovali úspěchu C. A K. POLNÍHO MARŠÁLKA natolik, že plánovali angažovat Vlastu Buriana rovnou pro několik dalších projektů. Na jejich zájem ukazovala už původní smlouva, jež napevno zavazovala herce na jeden snímek, zároveň si ale výrobce vymínil opci⁵⁷⁾ na Burianovu účast v dalším filmu. Původně se měl herec objevit v dramatu AFÉRA PLUKOVNÍKA REDLA, ale nakonec se tak nestalo, přičemž mezi uváděnými důvody se objevuje údajná nevhodnost podobné role pro Vlastu Buriana,⁵⁸⁾ a jednak by ho údajně nebylo vhodné obsadit ve dvou filmech po sobě do role vyžadující rakouskou uniformu. Zájem o zavázání Buriana pro budoucí projekty postupně rostl s úspěchem C. A K. POLNÍHO MARŠÁLKA v distribuci, při uzavírání smlouvy na druhý film doporučil jeden z ředitelů Elektafilmu, Julius Schmitt, získat předběžně Buriana formou opce pro třetí a čtvrtý snímek. Místo toho ale nakonec zástupci Elektafilmu uzavřeli 15. listopadu 1930, tedy téměř měsíc po premiéře C. A K. POLNÍHO MARŠÁLKA, s Burianem rovnou smlouvu na natočení třetího a čtvrtého filmu.⁵⁹⁾

Další film, ON A JEHO SESTRA,⁶⁰⁾ se do obchodních plánů Elektafilmu dostal záhy po dokončení prvního. Na jeho produkci se měl opět podílet Ondra-Lamac-Film, kromě Karla Lamače na postu režiséra se tentokrát objevila i v jedné z hlavních rolí Anny Ondrákové,⁶¹⁾ která mohla nalákat publikum jak v Československu, tak i v Německu a Rakousku.⁶²⁾ Finančně se na natáčení podílela ještě berlínská firma Tobis Cinéma.⁶³⁾ Podle úmluvy měla Tobis Cinéma převzít 60 % nákladů, přičemž Elektafilm měl složit za českou verzi garancii 800 797 korun a Tobis Cinéma obstarat 400 399 korun na eskontní úvěr.⁶⁴⁾ Z celkového výnosu připadalo Elektafilmu pouze 20 %, což se sice setkalo s nelibostí ze strany jeho zástupce Julia Schmitta, Tobis Cinéma ovšem spor ukončila s tím, že jí na výrobě české verze kvůli problematické návratnosti vložených nákladů nezáleží, a Elektafilm se musel spokojit s původním návrhem.⁶⁵⁾ Dostupné zdroje se bohužel nezmiňují podrobněji o podmínkách vzniku tohoto filmu, pouze zpráva o obchodní situaci za rok 1930 podaná na valné hromadě společnosti konané 26. února 1931 konstatuje, že výroba v současnou chvíli spěje ke konci a souhrnný rozpočet pro obě verze měl dosáhnout přibližně 4 000 000 korun, tedy dvakrát více než v případě C. A K. POLNÍHO MARŠÁLKA.⁶⁶⁾

57) Opce znamená dohodu mezi kupujícím a prodávajícím, která dává kupujícímu právo — nikoliv povinnost, po stanovenou dobu uzavřít s obchodním partnerem smlouvu. Opce <<https://www.penize.cz/opce>>, [cit. 21. 11. 2019].

58) Podle protokolu o schůzi správní rady „do dramatu nedaly by se lehce upraviti scény komické“. Protokol o schůzi správní rady, 4. 9. 1930. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

59) Za každý z nich měl Burian obdržet 7 000 marek. Protokol o schůzi správní rady, 4. 9. 1930, 12. 9. 1930, 21. 11. 1930. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

60) Německá verze získala název ER UND SEINE SCHWESTER. Ivan Klimeš, c. d., s. 70.

61) E. Urbanová a kol., *Český hraný film II, 1930–1945*, s. 228.

62) K osobnosti Anny Ondrákové blíže viz Markéta Nedvědová, *Anny Ondráková: evropská kariéra začíná ve Vidni*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita 2014.

63) Tobis Cinéma je podoba názvu německé společnosti uvedená v protokolech o schůzích správní rady Elektafilmu, ze kterých čerpá předložený text. V literatuře a dobových periodikách se objevují ještě další varianty — Tobis Cinema, Tobis-Cinema-Film nebo jen Tobis. Viz například Jindřich Schwippel, Elekta a. s. (1918) 1922–1951 (1966) /Inventář/. Praha: NFA 2010. Dostupné online: <<https://nfa.cz/wp-content/uploads/2017/11/ELEKTA.pdf>>, [cit. 26. 2. 2020].

64) Jedná se o úvěr poskytnutý bankou na základě směnky, jejíž doba splatnosti ještě nenastala.

65) Protokol o schůzi správní rady, 12. 9. 1930. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

66) Snímek byl navíc ve zprávě o obchodním roce označen za dosud nejdražší český film vůbec. Otázkou ale je,

Výroba třetího titulu, *TO NEZNÁTE HADIMRŠKU*,⁶⁷⁾ se poprvé probírala na schůzi správní rady 3. února 1931, tedy dokonce ještě před dohotovením toho předchozího. Podle původní zprávy tato produkce neměla být jako první z řady jištěna zálohou od zahraniční distribuční společnosti. Společnost Tobis Cinéma, jež doposud plnila roli zahraničního obchodního partnera, neměla kvůli všeobecné hospodářské krizi dostatek volného kapitálu.⁶⁸⁾ Josef Auerbach na schůzi správní rady zdůraznil, že na výrobu obou jazykových verzí filmu s předpokládaným celkovým rozpočtem 2 500 000–2 800 000 korun má Elektafilm dostatek dostupných prostředků a nebude muset pro jeho výrobu sáhnout k bankovnímu úvěru, a to i přes neúčast společnosti Tobis Cinéma na výrobě. I tentokrát se sice Elektafilmu podařilo předem prodat snímek několika zahraničním společnostem ze Švýcarska, Rakouska, Rumunska a Jugoslávie, od žádné už ale neměl předem přislíbenou tak vysokou částku, jakou dostal od Südfilmu při výrobě *C. A. K. POLNÍHO MARŠÁLKA*. Přislíbená částka činila celkem 68 835 korun (10 000 šilinků⁶⁹⁾ a 18 000 francouzských franků⁷⁰⁾). Koproducentem filmu se díky předchozím zkušenostem stala opět česko-německá společnost Ondra-Lamac-Film.⁷¹⁾

Kromě více jazykových verzí a mezinárodního obsazení vidíme i snahu využít zahraniční předlohy. Scénář snímku *TO NEZNÁTE HADIMRŠKU* vycházel z divadelní hry spisovatelů Fritze Arnolda a Ernsta Bacha.⁷²⁾ O dohodě týkající se odkoupení autorských práv ke zfilmování předlohy od berlínského nakladatelství Felix Erben Bloch informoval správní radu na schůzi konané 17. dubna 1931 Josef Auerbach. Obě strany se dohodly v přepočtu na 144 144 korunách⁷³⁾ za práva ke zfilmování všech verzí kromě anglické. Převedení do podoby filmového scénáře měl zajistit společně se scenáristou Václavem Wassermanem sám představitel hlavní role Vlasta Burian, přičemž pro německou jazykovou verzi měl být scénář získán překladem českého.⁷⁴⁾ V polovině července byla produkční fáze v plném proudu a Josef Auerbach v tu dobu již jednal s provozovatelem pražského premiérového kina Fénix ohledně možného termínu premiéry.⁷⁵⁾

Výsledný film tentokrát vyvolával poměrně rozpačité reakce. Podle zápisu ze schůze správní rady z 22. září konané po dokončení produkčních prací snímek „nesplnil vložená očekávání a není velké naděje na úspěšný prodej do ciziny“, především pak do Německa.⁷⁶⁾

zda tato částka není až příliš nadsazená. Z žádného jiného zdroje ale bohužel nelze získat údaje o nákladech vynaložených na výrobu tohoto snímku. Zpráva o obchodní situaci za rok 1930. NFA, Elekta a. s., k. 2, sign. I/c, inv. č. 23.

67) Německá jazyková verze se v kinech uváděla pod dvěma názvy — *WEHE, WENN ER LOSGELASSEN A UNTER GESCHÄFTSAUFSICHT*. Ivan Klimeš, c. d., s. 71.

68) Protokol o schůzi správní rady, 3. 2. 1931. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

69) Směnný kurz viz Protokol ze schůze správní rady, 15. 12. 1931. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

70) Kartotéční list snímku *TO NEZNÁTE HADIMRŠKU*. NFA, f. Elekta a. s., k. 16, sign. V/e, inv. č. 252; Směnný kurz viz Václav Průcha, c. d., s. 211.

71) Vyrábět pouze českou verzi by se podle zápisu ze schůze správní rady z 2. června 1931 nevyplatilo. Protokol o schůzi správní rady, 2. 6. 1931. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

72) Databáze Filmový přehled — *TO NEZNÁTE HADIMRŠKU* (1931). Dostupné online: <<https://www.filmovy-prehled.cz/cs/film/395546/to-neznate-hadimrsku>>, [cit. 25. 9. 2019].

73) Částka před přepočtem činila 18 000 marek.

74) Protokol o schůzi správní rady, 3. 2. 1931, 17. 4. 1931. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

75) Protokol o schůzi správní rady, 16. 7. 1931. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

76) V červenci hodnotila správní rada Elektafilmu doposud natočené části české verze jako „znamenité“ — ve

Zmíněný názor nepřímo naznačuje i skutečnost, že Südfilm odmítl německou jazykovou verzi filmu odkoupit kvůli údajnému nedostatku potřebných finančních prostředků. Elektafilmu se tehdy nabízely pouze méně výhodné možnosti prodeje, kdy by na svůj snímek získal směnku, jejíž splatnost by nastala až za dva roky. To se v soudobé situaci hospodářské krize jevilo jako riskantní obchodní rozhodnutí — obchodní partner by tou dobou mohl být dávno insolventní a Elektafilm by přišel o svou pohledávku. Po výrazném přepřacování německé verze se sice podařilo docílit dohody se Südfilmem, ale veškeré problémy vyústily v debatu, zda má vůbec smysl vyrábět jazykové verze.⁷⁷⁾

Coby předlohu čtvrtého filmu se Elektafilm rozhodl adaptovat knihu spisovatele Huga Vavrise *František Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa*. Ještě v předprodukční fázi prošel film několika změnami. Nejprve ho měl na Burianovu žádost režimovat Martin Frič, po něm měl na post režiséra usednout Gustav Machatý, z obou variant sešlo. Zatímco u Friče archivní prameny důvod nezmiňují, v případě Gustava Machatého údajně napsaný scénář nevyhovoval ani Vlastovi Burianovi, ani autorovi předlohy Hugu Vavrisovi. Gustav Machatý už měl podepsanou smlouvu na výrobu filmu, kvůli ní mu musel Elektafilm vyplatit náhradu 50 000 korun. Volba režiséra nakonec opět padla na Karla Lamače, který se zároveň ve spolupráci s Václavem Wassermanem stal autorem scénáře.⁷⁸⁾

Snímek měl původně vzniknout v české a německé jazykové verzi, správní rada se ale rozhodla výrobu německé verze nejprve dočasně pozastavit a nakonec k jejímu natočení vůbec nedošlo. Můžeme nabídnout dvě vzájemně se doplňující hypotézy, proč se správní rada rozhodla německou jazykovou verzi snímku nakonec nevyrobit. Zaprvé ji pravděpodobně odradily předchozí neúspěch a problémy spojené s německou verzí filmu *TO NEZNÁTE HADIMRŠKU*.⁷⁹⁾ Zadruhé mohl hypoteticky v rozhodnutí správní rady hrát roli i fakt, že tentokrát Elektafilm neměl předem sjednaného zahraničního distributora, od něhož by — ať už před dokončením filmu, nebo při dodání jeho kopie — získal jako součást obchodní dohody garancii na půjčovné.⁸⁰⁾ Česká verze šla do výroby záhy po schůzi správní rady 4. února. Již 20. února referoval Josef Auerbach o ukončení produkční fáze a 12. března byl snímek s úspěchem promítán v kině Adria. Po natočení české verze tohoto snímku Elektafilm přerušil spolupráci s Vlastou Burianem. Přestože by společnost i nadále stála o její pokračování, herce tou dobou už k natočení několika filmů předběžně angažoval konkurenční Meissnerfilm.⁸¹⁾

srovnání s nimi měl německé verzi scházet „originální vtip“. Upřesnění těchto hodnocení se v dostupných zdrojích bohužel nepodařilo dohledat. Protokol o schůzi správní rady, 16. 7. 1931. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

77) V zápisech ze schůze správní rady se objevuje pouze krátká zmínka, že tato debata proběhla, o jejím průběhu se zde ale neobjevují žádné podrobnější informace. Zároveň se jedná o jediný ze zdrojů, který se zmiňuje o možném ukončení výroby německých jazykových verzí. Protokol o schůzi správní rady, 16. 7. 1931, 22. 9. 1931, 4. 2. 1932. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2; Kartotéční list filmu *TO NEZNÁTE HADIMRŠKU*. NFA, f. Elekta a. s., k. 16, sign. V/e, inv. č. 252.

78) Protokol o schůzi správní rady, 4. 2. 1932. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

79) Další německy mluvený snímek v produkci Elektafilmu vznikl až v roce 1935, když společnost natočila snímek *TANEČEK PANNY MÁRINKY*. E. Urbanová a kol., *Český hraný film II, 1930–1945*, s. 344–345.

80) Kartotéční list české verze snímku *LELÍČEK VE SLUŽBÁCH SHERLOCKA HOLMESA* (prodej do ciziny). NFA, f. Elekta a. s., k. 16, sign. V/e, inv. č. 252.

81) Protokol o schůzi správní rady, 4. 2. 1932, 20. 2. 1932, 12. 3. 1932. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

Elektafilm se od roku 1932 začal při vývozu silně orientovat na Francii, kde navázal aktivní spolupráci s firmou Gaumont Franco Film Aubert (dále jen GFFA), s níž od července vyjednával o výrobě francouzské verze *LE LÍČKA VE SLUŽBÁCH SHERLOCKA HOLMESA* s názvem *LE ROI BIS*.⁸²⁾ Podle původního plánu měl snímek vzniknout ve francouzských ateliérech a veškeré náklady na výrobu měl nést Elektafilm. Francouzská společnost by pak snímek pouze převzala k distribuci pro území Francie, Lucemburska, Belgie a severní Afriky. Zisky si měly obě společnosti dělit v poměru 75 % pro Elektafilm a 25 % pro GFFA. V kinech, která spravovala GFFA, měl Elektafilm získat dokonce 85 % a v případě, že by obrát z půjčovního přesáhl 1 324 220 korun,⁸³⁾ oba obchodní partneři by si dělili zisky na polovinu.⁸⁴⁾ K uskutečnění těchto úmyslů nakonec nedošlo, protože pro Elektafilm by dle jeho správní rady znamenala problémy velká vzdálenost komplikující kontrolu průběhu produkce ze strany společnosti sídlící v Praze a protože by Národní banka činila potíže při uvolňování deviz pro obchodování v zahraniční měně. Prozatím Josef Auerbach nabídl správní radě společnosti jednu variantu, jak zmiňované obtíže obejít. Ta počítala s odprodejem filmovacích práv francouzské společnosti, jež by snímek vyrobila ve své režii, a Elektafilm by získal 30 % částky z obrátu přesahujícího 1 589 064 korun.⁸⁵⁾ V průběhu června kvůli tomu dokonce obě společnosti vedly korespondenci ohledně možných volných natáčecích termínů v ateliérech v Nice.⁸⁶⁾

Oproti původním plánům nakonec film vyprodukoval Elektafilm ve vlastní režii, přičemž GFFA ho pouze odkoupil k distribuci. Tržby si měly dělit v poměru 65 % pro Elektafilm a 35 % pro francouzskou společnost, přičemž GFFA přislíbil vyplatit Elektafilmu garancii 926 954 korun⁸⁷⁾ a při dosažení této částky by si obě společnosti dělily tržby napůl.⁸⁸⁾ Stejným způsobem například dopadla i dohoda týkající se francouzské jazykové verze snímku *KANTOR IDEÁL* (1933), na nějž měl Elektafilm obdržet opět od francouzského obchodního partnera GFFA zálohu ve výši 2 000 000 korun.⁸⁹⁾ Scénář francouzské verze *LE LÍČKA VE SLUŽBÁCH SHERLOCKA HOLMESA* dokončili André Chemel a Jacques Deval na konci září,⁹⁰⁾ v druhé polovině října už zbývalo jen dokončení dodatečných synchronů zvuku v Paříži.⁹¹⁾

82) Eva Urbanová a kol., *Český hraný film II, 1930–1945*, s. 168–169.

83) Původní částka činila 1 000 000 francouzských franků. Směnný kurz viz Václav Průcha, c. d., s. 211.

84) Dopis od Gaumont Franco Film Aubert pro Elektafilm, 6. 6. 1932. NFA, f. Elekta a. s., k. 12, sign. V/a, inv. č. 193.

85) Původní částka činila 1 200 000 francouzských franků. Směnný kurz viz Václav Průcha, c. d., s. 211.

86) Tamtéž.

87) Původní částka činila 700 000 francouzských franků. Směnný kurz viz Václav Průcha, c. d., s. 211.

88) Hospodářský výsledek francouzské verze filmu archivní prameny bohužel nedokládají.

89) Údaje k výši rozpočtů jsou ve zdrojových materiálech střídavě uváděny ve francích i korunách. Protokol o schůzi správní rady, 11. 7. 1932, 14. 9. 1932. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

90) Dopis od Gaumont Franco Film Aubert pro Elektafilm, 6. 10. 1932. NFA, f. Elekta a. s., k. 12, sign. V/a, inv. č. 193.

91) Protokol o schůzi správní rady, 24. 10. 1932. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

Závěr

Vlasta Burian a jeho série čtyř filmů natočená pod značkou společnosti Elektafilm na počátku 30. let představuje v rámci české hrané produkce příklad komerčně úspěšných titulů, jejichž náklady ale převyšovaly průměrný rozpočet na výrobu hraného filmu. Předložený text se proto snažil odpovědět na otázky, jakým způsobem Elektafilm získával zdroje pro financování aktivit a s kým se rozhodl navazovat spolupráci při výrobě.

Kromě toho, že byl Elektafilm jedním z největších distributorů a producentů, vyprodukoval zároveň i největší počet filmů, od nichž vzniklo více jazykových verzí — právě ty lze vnímat jako cílenou snahu o oslovení publika mluvícího jiným než českým jazykem. Kvůli navýšení šance na úspěch Elektafilm navazoval spolupráci se zahraničními obchodními partnery, kteří se mohli podílet buď na výrobě jako Ondra-Lamac-Film, nebo převzali filmy do distribuce. Aby Elektafilm získal dostatek prostředků pro výrobu, prodával své filmy ještě před jejich dokončením a ve svých finančních plánech počítal s příslibnými financemi. V tomto ohledu se výroba filmů s více jazykovými mutacemi nelišila od běžných titulů, u nichž producent tímto způsobem obvykle sháněl část potřebných financí.

Opakované angažování Vlasty Buriana a Karla Lamače mělo podle všech informací v zápisech ze schůze správní rady zvýšit diváckou atraktivitu vyráběných filmů. Svědčí o tom rozhodnutí angažovat Vlastu Buriana díky zahraničním úspěchům C. A K. POLNÍHO MARŠÁLKA i pro další v budoucnu natáčené filmy a opakovaná spolupráce s Karlem Lamačem.⁹²⁾ S určitou prodlevou byly produkovány všechny francouzské verze. V jejich případech můžeme sledovat, že vznikaly až po úspěchu českých verzí — C. A K. POLNÍHO MARŠÁLKA ve francouzštině vyrobila samostatně francouzská společnost Standard. Ostatní francouzské verze vznikly v produkci Elektafilmu mezi lety 1932 a 1935 v době, kdy Josef Auerbach pobýval v Paříži jako obchodní zástupce společnosti.⁹³⁾ Snahu o pronikání na zahraniční trhy kromě pouhé jazykové lokalizace můžeme vidět i v hereckém obsazení. Ve filmech se objevovali nejen herci schopní mluvit dvěma jazyky, ale i takoví, kteří mohli nalákat cílové publikum.

92) Protokol o schůzi správní rady, 2. 6. 1931. NFA, f. Elekta a. s., k. 1, sign. EL2, inv. č. 2.

93) Výjimku opět tvoří TANEČEK PANNY MÁRINKY. Srov. Ivan Klimeš, Jazykové verze českých filmů a filmový průmysl v ČSR ve 30. letech. *Illuminace* 16, 2004, č. 2, s. 70–75.

Seznam citovaných filmů:

C. a k. polní maršálek (Karel Lamač, 1930), *C. a k. polní maršálek* (německá verze) (Der Falsche Feldmarschall; Karel Lamač, 1930), *C. a k. polní maršálek* (francouzská verze) (Der Monsieur le Maréchal; Karel Lamač, 1930), *Exekutor v kabaretu* (Robert Zdráhal, 1932), *Extase* (Gustav Machatý, 1933), *Falešná kočička* (Vladimír Slavínský, 1937), *Falešná kočička* (německá verze) (Die Falsche katze — Heiraten aber wen — Verliebte Herzen; Carl Boese, 1938), *Filosofská historie* (nerealizováno), *Funerbrák* (Karel Lamač, 1932), *Hrdina jedné noci* (Martin Frič, 1935), *Hrdinný kapitán Korkorán* (Miroslav Cikán, 1934), *Kantor Ideál* (Martin Frič, 1933), *Když struny lkají* (Fridrich Fehér, 1930), *Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa* (Karel Lamač, 1932), *Lelíček ve službách Sherlocka Holmesa* (francouzská verze) (Le Roi bis; Robert Beaudoin, 1932), *On a jeho sestra* (Karel Lamač – Martin Frič, 1931), *On a jeho sestra* (německá verze) (Er und Seine Schwester; Karel Lamač, 1931), *Pobočník jeho výsosti* (Martin Frič, 1933), *Polská krev* (Karel Lamač, 1934), *Port Arthur* (německá verze) (Nicholas Farkas, 1936), *Port-Arthur* (francouzská verze) (Nicholas Farkas, 1936), *Poslíček lásky* (Miroslav Cikán, 1937), *Šenkýřka „U divoké krásy“* (Svatopluk Innemann, 1932), *Štvaní lidé* (Fridrich Fehér – Jan Svíták, 1932–1933), *Taneček panny Márinky* (německá verze) (Hoheit tanz walzer; Max Neufeld, 1935), *Taneček panny Márinky* (německá verze) (Valse éternelle; Max Neufeld, 1936), *Tisíc za jednu noc* (Jaroslav Svára, 1932), *To neznáte Hadimršku* (Karel Lamač – Martin Frič, 1931), *To neznáte Hadimršku* (Wehe, wenn er losgelassen — Unter Geschäftsaufsicht; Karel Lamač – Martin Frič, 1931).

Michal Večeřa (1988) působí jako odborný asistent na Ústavu filmu a audiovizuální kultury na Filozofické fakultě brněnské Masarykovy univerzity, kde se dlouhodobě zabývá dějinami české filmové výroby před druhou světovou válkou.

SUMMARY

Elektafilm presents Vlasta Burian***Financing of Feature Films with Multiple Language Versions in Czechoslovakia in the First Half of the 1930s*****Michal Večeřa**

First half of 1930s was a period of radical changes connected with the introduction of sound technology. Due to these changes producers had to deal with various problems originating from growing production costs; Czech filmmakers had to deal with the lack of the financial sources and undeveloped market, local production was not usually profitable despite its popularity. When trying to overcome all complications entrepreneurs had to find their way to develop a sustainable production strategy — it usually included presales, specialised distribution practices and designing films with a chance for success in foreign distribution.

In presented text I will focus on the series of four multiple-language version films with comedian Vlasta Burian and made by the most important Czech production company of mentioned period Elektafilm. When watching these movies more closely we can see clear intention to adapt individual version for target market and public. All of four titles were made in coproduction with well-known foreign partners and in all of them starred Vlasta Burian who could speak Czech and German. Only for French language versions co-producers demanded to hire local, French actors. Analysed movies can be also seen as an example of how movies in contemporary Czechoslovakia were financed in mentioned period and how producers tried to overcome all limits of producing films in early 1930s. Even though there were different because of multiple versions, the importance of presales can be seen as an universal rule for all movies made during analysed period.

klíčová slova: Elektafilm, Vlasta Burian, předprodej, block-booking, koprodukce, filmy s více jazykovými verzemi

keywords: Elektafilm, Vlasta Burian, pre-sales, block-boking, coproductions, multiple-language versions